

KI VOLT GRIGOROVSZKIJ ?

CSEPREGI MÁRTA

A JATE Studia Uralo-Altaiica sorozatának második kötete-ként jelent meg GRIGOROVSZKIJ szölkup ABC-jének hasonmás kiadása.¹ A könyv megjelenésekor az íróról semmit sem tudtunk - azóta valamivel bővültek ismereteink.

Az orosz lexikonok² igen szűkszavúan emlékeznek meg róla, forrásuk valószínűleg JAZÜKOV halotti szemle gyűjteménye.³ A későbbi híradások mind az itt olvasható szöveg rövidített változatai. JAZÜKOV így ír:

"GRIGOROVSZKIJ P...G... életét a kereszténység osztjái közötti elterjesztésének szentelte, míg a Szt. Gúrij társulat nem rendelte Kazanyba. Ott megbízták a Szentírás osztjákra fordításával, mellyel 1882 nyaráig foglalkozott, amikor is az Orosz Földrajzi Társaság nyugat-szibériai Osztályának megbízásából utazásra indult a Vaszjugani kerületbe. Áprilisban, Novo-Iljinszkoje fáluban, a Tomszki kormányzóságban. A megboldogult misszionárius vallásos tartalmu osztják fordításokon kívül a következő cikkeket adta ki:

1. *Orosz őslakos parasztok a Narimi kerületben.* ZSZO. I. Omszk, 1879.
2. *A narimi kerület leírása.* ZSZO. IV. 1882."⁴

E két cikk mellett még egy harmadikat is meg lehet említeni: *A vaszjugani tundra leírása:* ZSZO. VI. 1884. Ez

utóbbi cikk és már az életrajzi adatok között is említett vaszjugani utazással kapcsolatban emlékezik meg róla a Földrajzi Társaság története,⁵ részletesen leírván a nyugat-szibériai expedíciók sorában végrehajtott utazást, és sajnálkozáva amiatt, hogy GRIGOROVSKIJ nem vehetett részt több ilyen felfedező úton, mert fáradságos élete megviselte egészségét és 1883-ban meghalt.

Jelentős életrajzi információkkal GRIGOROVSKIJ cikkei sem szolgálnak. Az első a Narimi kerület orosz lakosságáról szól, életükről ad néprajzi leírást a bölcsőtől a koporsóig. A második cikknek ilyen fejezetei vannak: I. Lakodalom; II. Szeszfőzés; III. Ludvadászat; IV. Médvevadászat; V. A csalán felhasználása; VI. Vélemények és hagyományok a narimi inorogyecék /nem orosz lakosság isteneiről; VII. Varázslás. A harmadik cikk⁶ utazási napló térképpel a bejárt területről.

A cikkek hangja mindvégig szenttelen, akár orosz, akár idegen nyelvű lakosságról van szó, csupán a néprajzi érdeklődés érezhető. Személyes vonatkozású megjegyzései nincsenek, sem életéről sem munkájáról nem beszél. Csupán a harmadik cikkben említi, hogy tizenöt éve él már ezen a helyen.⁷

Figyelemre méltó viszont a pogány hitvilág iránt való érdeklődése. Lakóhelyén is, az expedíción is megszállottan kutatja az inorogyecék hitvilágát, régi hagyományokat, legendákat gyűjt, szellemek neveit jegyzi föl és közli cikkeiben, sámánokkal, varázslókkal keresi a találkozást, tudományukat a szemtanu meggyőződésével védelmezi a csalás vádja ellen - mindez furcsa dolog lenne egy hittérítőtől.

Következő forrásunk egyrészt néhány személyes vonatkozásban pontosítja képünket GRIGOROVSKIJ ról, másrészt a fordítások létrejöttét elősegítő körülményeket, azokat az összefüggéseket tárja föl, melyek ismeretében nem tűnik elszigetelt jelenségnek e derék ember műve.

A Szt. Gúrij Társulat történetéről⁸ van szó. A társulat Kazanyban alakult 1867-ben. Célja a pravoszláv hit elterjesztése elsősorban a kazanyi kormányzóságban, de szer-

vezett missziós utakat Szibériába is. A fordítások előmozdítására külön fordítói bizottság is alakult, olyanokból, akik "ismerik a finn-tatár nyelveket". A vállalkozás a Pravoszláv Missziós Társaság anyagi és erkölcsi támogatását is élvezte. Eredményük 20 év alatt 13 uráli, ill. altáji nyelven 225 kiadvány. Az osztják-szamojéd fordításokról ezt olvashatjuk:

"E fordítások ügyében a kezdeményezés Nyik. Petr. Grigorovszkij kollégiumi titkáré, aki a Tomszki kormányzóság Narimi kerületében él. 1876. február 9-én a Pravoszláv Missziós Társaság Tanácsának maga összeállította ABC-t, keresztény imádságok, különböző vallásos-erkölcsi tartalmú cikkek és az Evangélium fordítását nyújtotta be. Ugyanakkor csatolta négy osztják járási vezető igazolását arról, hogy értik ezeket a szövegeket, és kérte a Tanácsot, nézze át a fordításokat, valamint támogassa kinyomtatásukat és terjesztésüket a narimi osztjakok között."⁹

A fordító bizottság megvizsgálta a szövegeket és megállapította, hogy nem osztják, hanem osztják-szamojéd nyelven vannak írva, és túl sok bennük az orosz kifejezés. A kiadást nem engedélyezik, míg ezeket a fordító ki nem küszöböli.

1877. július 20-án GRIGOROVSZKIJ tisztázza magát, mondván, az inorogyecsek maguk is használják ezeket a szavakat. Munkája folytatását engedélyezik, erre a célra évente 150 rubelt kap, mely összeget 1879 novemberében 250 Rbl-re emelnek. 1879 nyarán a Társulat vezetőjének felszólítására GRIGOROVSZKIJ egy anyanyelvét jól beszélő osztják-szamojédal /szölkuppal/ Kazanyba érkezik a fordítások utolsó korrektúrájára. Még ebben az évben meg is jelenik négy füzet 600-600 példányban.

Ennyi a híradás. A fordítások születési körülményei mellett érdekes újdonság a szerző teljes neve - Nyikoláj /esetleg Nyikita vagy Nyikifor?/ Petrovics - és az, hogy hivatalnok volt, nem misszionárius. A Társulat történetének íróját e kérdés eldöntésében illetékesnek kell elfogadnunk, mivel ő részt vett a Társulat ügyeiben, nem úgy, mint

a GRIGOROVSZKIJ-ról később megjelent lexikoncikkek írói. A fordító, titulusa a történetíró szerint g. /= goszpodin, úr/, nem pedig o. /= otec, 'atya', amint ez egy misszionáriust megilletne. Szűkebb hazájában egyházi lapja, a Tomszki Egyházkerületi Közlöny¹⁰ hasábjain sem lehet találkozni nevével az 1879-től haláláig terjedő periódusban. Hittérítőnek nyilván halála után gondolták a Missziós Társaság által megjelentetett könyvei alapján.

Kiseb tévedés még a szerző neve kezdőbetűinek elírása - mely a mai napig üldözi, N.P. helyett JAZÜKOVNAL P.G., a szegedi kiadványban P.M. - és a Brokgauz-Efron lexikonban halála dátumának egy évvel későbbre tétele.

Forrásainkból egyértelműen kiderül, hogy GRIGOROVSZKIJ nem hagyta abba szölkup munkásságát első négy könyve megjelenésekor. Hiszen ösztöndíját 1879 novemberében emelte a Társulat, s a nekrológíró szerint is a vaszjugani expedíció szakítja félbe fordítói munkáját. Ezek a szövegek, ha azóta nem semmisültek meg, kéziratként máig is felfedezésre és kiadásra várnak.

A fenti néhány konkrétum ellenére GRIGOROVSZKIJ életének, személyiségének nagy részét homály fedi. További kutatások szükségesek, hogy megtudjuk, ki volt az első szölkup ABC írója.

J E G Y Z E T E K

- 1 *Die erste sölkupische Fibel aus dem Jahre 1879.* Eingeleitet von PÉTER HAJDÚ. Szeged, 1973.
- 2 БРОКГАУЗ, Ф.А. - ЕФРОН, И.А.: Энциклопедический словарь. т. IX. с. 720. Ст. Петербург. 1893.
ВЕНГЕРОВ, С.А.: Источники словаря русских писателей. т. 1. С. Петербург 1900.
- 3 ЯЗЫКОВ, Д.Д.: Обзор жизни и трудов покойных русских писателей. С.Петербург 1887. с.28.
Писатели, умершие в 1883 г.
- 4 ГРИГОРОВСКИЙ П...Г... посвятил свою жизнь распространению христианства между остяками пока Братство св. Гурия не вызвало его в Казань, там ему был поручен перевод св. Писания на остяцкий язык, которым он и занимался до лета 1882 года, когда по командировке Западно-Сибирского отдела имп. геогр. Общества отправился в путешествие по Васюганскому краю. † в апреле, в селе Ново-Ильинском, Томской губернии. Покойный миссионер, кроме переводов на остяцкий язык, напечатал статьи: Крестьяне-старожилы Нарымского края. Записки западно-сибирского отдела имп. русск. геогр. Общества кн. I. 1879.
Очерки Нарымского края. Зап. зап-сиб. отд. кн. 4. 1882.
- 5 СЕМЕНОВ ТЯН-ШАНСКИЙ, П.П.: История полувековой деятельности Русского географического Общества 1845-1895. ч. 2. СПб. 1896.
- 6 Описание Васюганской тундры. Зап. зап-сиб. Отд. кн. 6. 1884.
- 7 "В той местности где уже около пятнадцати лет я проживаю"
- 8 Обзор деятельности Братства св. Гурия за двадцать пять лет его существования 1867-1892. Составил главным образом на основании официальных источников Член и Делопроизводитель Совета Братства Проф. Академии МИХАИЛ МОШАНОВ. Казань 1892.
- 9 Инициатива в деле этих переводов принадлежит проживавшему в Нарымском крае Томской губернии коллежскому секретарю Ник. Петр. Григоровскому, который 9. Февраля 1876 года препроводил в Совете православного Миссионерского Общества составленный им букварь, сделанные им переводы христианских молитв, разных статей духовно-нравственного содержания и Евангелие. При этом он приложил удостоверение

четверых остяцких волостных старшин о понятности для них этих переводов и просил Совет, по рассмотрении переводов, принять участие в отпечатании и распространении их между остяками Нарымского края.

- 10 Томские Епархиальные Ведомости. Томск.

WHO WAS GRIGOROVSKY?

by

MÁRTA CSEPREGI

This communication is the result of the author's studies in the Library named Saltykov-Schedrin in Leningrad. There were made inquiries for the biography of the author of the first Selkup spelling-book, N.P. GRIGOROVSKY. The sources were the lexicons, GRIGOROVSKY's articles on ethnographical themes and the history of the Mission Society in Kazan. It came to light, that he was a clerk /civil servant/, he lived in Narym in the governorship of Tomsk. His Selkup publications were a part of a mission-work lead by the Society in Kazan. On this account later he was mentioned as a missionary. He died in 1883.